

prijevod

Terencije: Djevojka s Andra

"Djevojka s Andra" prva je Terencijeva komedija. Kako sâm kaže u prologu, u njezinu se sastavljanju poslužio dvjema Menandrovim komedijama: "Djevojkom s Andra" i "Djevojkom iz Perinta". Koliko se i u čemu Terencije ugledao u Menandra, ostaje prijeporno, usprkos prilično preciznim objašnjenjima njegova komentatora Donata. "Djevojka s Andra" umnogome je tipična za Terencija: romantična intriga, suzdržana komika, profinjen i ujednačen stil. Dakako, i nedostaci su tipično Terencijevi: previše ugladeni dijalozi, deplasirana sentencioznost, patetične deklamacije zaljubljenih mladića i ojađenih očeva, mnogo govorenja na pozornici uz malo stvarne radnje.

Prijevod je učinjen prema izdanju Kauer-Lindsay (Oxford 1926), kojem je kritički aparat upotpunio u drugom izdanju Otto Skutsch (Oxford 1958; više puta reprintirano). U bilješkama uz tekst to je djelo citirano kao KLS; ostale kratice označavaju:

- Fleckeisen = P. Terenti Afri Comoediae, ed. A. Fleckeisen, Leipzig 1857. (Teubner; više kasnijih izdanja)
Marouzeau = Térence: Comédies; Texte établi et traduit par J. Marouzeau, Tome I, Paris 1947. (Budé)
Spennel = Andria, ed. A. Spengel, Berlin² 1888. (Weidmann)
Umpfenbach = P. Terenti Afri Comoediae, ed. F. Umpfenbach, Berlin 1870. (Weidmann)

Terencijev tekst nema didaskalija. Sve su didaskalije prevodiočeve i jedina im je svrha to da omoguće lakše snalaženje u tekstu.

DIDASKALIJA¹

Izvedena na Megalezijskim igrama², za kurulskih edila Marka Fulvija i Manlija Glabriona. Izveli su je Lucije Hatilije iz Prenesta i Lucije Ambivije Turpion. Glazbu je skladao Flak, rob Klaudijev, za dvije jednake frule (lijeve ili desne), i to za cijeli komad. Grčki je original Menandrov. To je prva Terencijeva komedija. Nastala je za konzulovanja Marka Marcela i Gaja Sulpicija.³

SAŽETAK GAJA SULPICIJA APOLINARA⁴

Pamfil obeščasti Glikeriju, navodno sestru jedne hetere porijeklom s Andra; ona zatrudni. Obeća joj da će se njome oženiti. No otac je već ugovorio za nj drugu, kćerku Hreme-

tovu. Kad je saznao za tu njegovu vezu, stade se pretvarati kao da će se svadba održati, u želji da sazna što mu sin ima na umu. Na Davov nagovor Pamfil se ne opire. Ali kad Hremet vidi da je Glikerijska rodila sinčića, otkáže svadbu, odrekne se zeta. Uskoro neočekivano sazna da mu je Glikerijska rođena kći i nju dā Pamfilu, a drugu kćer Harinu za ženu.

LICA:

(PROLOG)	BIRIJA, rob
SIMON, starac	LEZBIJA, primalja
SOZIJA, oslobođenik	GLIKERIJA, djevojka
DAVO, rob	HREMET, starac
MIZIDA, sluškinja	KRITON, starac
PAMFIL, mladić	DROMON, rob
HARIN, mladić	(PJEVAČ)

PROLOG

Kad se pjesnik prvi put dao na pisanje, vjerovao je kako mu je jedina zadaća to da se komedije koje napiše svide gledaocima. Ali vidi da stvari stoje posve drukčije: mora se truditi da piše prologe ne da bi ispričao sadržaj, nego da odgovori na klevete starog pjesnika⁵. Pripazite sad, molim vas, što mu zamjeraju! Menandar je napisao "Djevojku s Andra" i "Djevojku iz Perinta". Tko dobro poznaje jeanu od njen, poznaje obje: prilično su slična sadržaja, no ipak su različite u izradi i stilu. Pjesnik priznaje da je ono što je bilo prikladno u "Djevojci iz Perinta" prenio u "Djevojku s Andra" i poslužio se time kao da je njegovo. To kude ti protivnici i navode pri tom kako nije u redu spajati više komada u jedan. Da li je moćće da takvi znalci zapravo ništa ne znaju? Dok tako napadaju ovog pjesnika, oni napadaju Nevija, Plauta, Enija,⁶ u koje se ovaj naš pjesnik ugleda; on kudikamo više želi dostići njihovu "nebrizljivost" nego cjepidlačarsku briznost tih koji prigovaraju. Zato ih opominjem da se ubuduće smire i prestanu klevetati, da se ne dogodi da čuju i o svojim nedjelima. Stišajte se, budite nam nakloni i pratite pomno da vidite ima li kakve nade za budućnost: hoćete li nove komedije koje bude napisao pogledati ili ga radije otjerati s pozornice.

PRVI ČIN

Prvi prizor: Simon, Sozija

(Ulica u Ateni. Vidi se kuća Simonova; do nje, svaka s jedne strane, kuće Glikerijska i Harinova. Pred Simonovom kućom mali žrtvenik Apolonov.)

SIMON (robovima koji ga prate): Odnosite ovo unutra. Hajde! (Soziji) Sozija, dodji amo! Trebaš mi nešto.

SOZIJA: Sve znam! Hoćeš da se pobrinem za ovo?

SIMON: Ma ne!

SOZIJA (svečano): Što bi ti više od toga moglo učiniti moje umijeće?

SIMON: Za ono što spremam ne treba mi ništa to tvoje umijeće, nego one vrline koje sam oduvijek u tebe nalazio - vjernost i šutljivost.

SOZIJA: Čekam tvoju zapovijed.

SIMON: Znaš kako ti je od malih nogu, otkako sam te kupio, služenje u mene bilo pristojno i ugodno. Napravio sam te od roba slobodnjakom, jer si mi služio odanošću slobodna čovjeka. Dao sam ti najveću nagradu što sam je imao.

SOZIJA: To ti neću zaboraviti.

SIMON: I ne kajem se za to.

SOZIJA: Veseli me, Simone, ako sam ti učinio ili još uvijek činim nešto što ti se sviđa i drago mi je da je to i tebi bilo drago. Ali ovo mi je neugodno - to spominjanje zasluga; to je kao ukor nezahvalniku. Daj mi radije kratko reci što tražiš od mene.

SIMON: I hoću. Prvo ti kažem ovo: to što vidiš nije prava svadba!

SOZIJA: Zašto se onda pretvaraš kao da jest?

SIMON: Čut ćeš sve od početka. Tako ćeš saznati i na koji način živi moj sin, i kakva je moja namjera, i što hoću da u tome svemu ti napraviš. Otkako je postao odrastao momak i može slobodnije živjeti - jer kako je čovjek prije mogao nešto saznati ili upoznati mu narav kad su ga sputavali i mladost i plašljivost i učitelj?

SOZIJA: Točno!

SIMON: To što momci uglavnom rade, da se počnu za nešto silno zanimati - ili drže trkaće konje ili lovačke pse ili se zanimaju za filozofiju -, svim se tim on pomalo bavio, ali ničim osobito. Bio sam sretan zbog toga.

SOZIJA: I s razlogom! Mislim da je u životu ono: "Ničega previše!" više nego korisno.

SIMON: Evo na, kakav mu je bio život: sve s kojima se družio lako je snašao i podnosio, priklanjao im se i povodio za njima u njihovim zabavama. Nikome se nije suprotstavljao, nikad se nije nametao - upravo onako kako čovjek najlakše dođe na dobar glas i stekne prijatelje.

SOZIJA: Pametno je sebi život uredio! U ovo doba uslužnost stvara prijatelje, a istina mržnju.

SIMON: Međutim, ima tome tri godine, doseli s Andra neka žena ovamo u susjedstvo. Izuzetno lijepa i vrlo mlada - natjeralo je siromaštvo i nebriga rođaka.

SOZIJA: Eh, bojim se da ta s Andra ne donese kakvo zlo!

SIMON: Isprva je provodila život povučeno i skromno, u napornu radu, zarađujući za život pletenjem i tkanjem. Ali otkako je došao jedan udvarač i ponudio da će joj platiti, pa onda drugi - kakva već jest ljudska priroda, sklona uživanju - prihvatila ona takvu ponudu, a potom stane od tog posla stalno živjeti. Oni koji su s njom održavali vezu odvedu slučajno, kako se to

već zna dogoditi, moća sina do nje na ručak. Ja odmah pomislím: "Sigurno joj je pao u ruke! Dokopala ga se!" Znao bih jutrom vrebati mlade robove iz pratnje njeovih prijatelja kad bi dolazili i odlazili. Pitao bih ih: "Hej, dečko, reci mi, molim te, tko je jučer bio u Hrizide?" Tako se, naime, zvala ta s Andra.

SOZIJA: Shvaćam.

SIMON: Govorili su: "Fedro". Ili: "Klinija". Ili: "Nikerat". (Objašnjava pobliže Soziji) Ta trojica su istodobno održavala vezu s njom. "Je li, a što Pamfil?" "A što bi? Platío svoj dio za ručak, ručao!" Bio sam sretan zbog toga. Isto bih tako pitao drugi dan i saznao da sve to s Pamfilom nema nikakve veze. Mislio sam da je dovoljno bio na kušnji i da je pravi uzor suzdržanosti. Lako možeš vidjeti da onaj tko se susretne s onakvim naravima kakve su u njegovih prijatelja, a da mu karakter pri tom ostane neizmijenjen, i sam zna upravljati svojim životom. Ne samo da se to meni sviđalo, nego su me svi drugi obasipali pohvalama i hvalili moju sreću što imam sina takve naravi. Što da ti pričam! Taj je glas natjerao Hremeta da dođe sam do mene i da uz ogroman miraz ponudi jedinicu kćer mom sinu za ženu. Pristao sam, ugovorio sve s njim. Svadbu smo utanačili za danas.

SOZIJA: Zašto se ne bi danas i održala?

SIMON: Čut ćeš! Nekoliko dana poslije svega toga umre ta susjeda Hrizida.

SOZIJA: Izvršno! Olakšao si mi život! Bilo me strah te Hrizide.

SIMON: Moj je sin tada često bio s Hrizidinim ljubavnicima. Brinuo se zajedno s njima oko sprovoda. Tada se nekako snuždio, katkada bi i zaplakao. Svidjelo mi se to tada. Mislio sam: "Ako mu tako teško pada njena smrt, a nisu bili previše bliski, što bi tek bilo da je u nju bio zaljubljen? Što će učiniti kad mu umrem ja, njegov otac?" Mislio sam da sve to čini zato što je čovjekoljubiva i osjećajna priroda. Da ne duljim, i ja sam zbog njega, ne sluteći ništa zlo, otišao na sprovod.

SOZIJA (shvaćajući da se radi o nečem važnom): Ej, kakvo je to sad zlo?

SIMON: Vidjet ćeš! Iznesu tijelo iz kuće. Krenemo. Uto spazim slučajno među okupljenim ženama jednu posve mladu djevojku, Sozija, izgled joj...

SOZIJA (obješenjački): Dobar, bit će?

SIMON: ... i lice tako pristojni, tako ljupki da ne mogu ljupkiji. Pridem do njenih služavki, jer mi se učinilo da plače više nego druge, a i zato što je bila dražesnijeg i plemenitijeg lika nego druge, i upitam tko je ona. Vele da je to sestra Hrizidina. Odmah mi se prosvijetlilo! A, to je, znači, zato onolike suze, zato onoliko tugovanje!

SOZIJA: Sve me strah što ćeš sada reći!

SIMON: U međuvremenu povorka odmakne. Priključimo se, dođemo do groba. Postave je na lomaču. Sa svih strana plač. Onda ta sestra, koju sam spomenuo, priđe neoprezno do vatre; bilo je doista opasno. Na to Pamfil, sav izvan sebe, otkrije tu ljubav

koju je dobro prikrivao i tajio od mene. Potrči do nje, uhvati je oko pasa: "Glikerijo moja mila", veli, "što radiš? Zar se želiš ubiti?" Ona se baci na nj i zaplače s tolikom prisnošću da se lako moglo vidjeti kako veza među njima traje već dugo.

SOZIJA: Ma što ne kažeš!

SIMON: Vratim se odande ljut i razočaran. Sad - da ga grdim: nemam dovoljno razloga. Rekao bi mi: "Što sam učinio? Što sam skrivio? U čemu sam pogriješio, oče? Spriječio sam djevojku da se baci u vatru, spasio joj život!" Čestit izgovor.

SOZIJA: Pravo veliš! Ako staneš grditi onog koji spašava tuđe živote, što ćeš napraviti anome koji radi štetu ili zlo?

SIMON: Sutradan dođe Hremet do mene, kuka kakvu je sramotu otkrio, da Pamfil tu strankinju smatra svojom ženom. Ja žustro počnem tvrditi da to nije istina. On da jest. Rastali smo se, pošto mi je dao shvatiti da ne daje svoju kćer.

SOZIJA: Svog sina nisi ni tada...

SIMON: Ni to nije bio dovoljno jak razlog da ga izgrdim.

SOZIJA: Kako, molim te?

SIMON (oponaša Pamfilov alas): "Ti si, oče, sam odredio konac svemu tome. Blizu je vrijeme kad ću morati živjeti po tudoj volji. Pusti me da dotle živim kako meni odgovara!"

SOZIJA: Imaš li onda uopće prilike da ga izgrdiš?

SIMON: Kad se zbog te veze ne bi htio oženiti! Tek bih ga za taj neposluh morao kazniti. Zato se sad trudim oko ovoga da mi - ako odbije ovu tobožnju svadbu - dâ povoda da ga izgrdim. Istodobno radim to zato da onaj lupež Davo, ako nešto smišlja, izvede to sada kad od toga nema štete. Vjerujem da će grčevito, rukama i nogama, pokušati sve napraviti, ne toliko da ugodí mom sinu, koliko da naškodi meni.

SOZIJA: Zašto?

SIMON: Još pitaš? Opaka priroda, opak duh! Samo neka ja doznam da on...! Ali čemu priče unaprijed? Ako se sve svrši onako kako želim, ako Pamfil ne bude zapreka, ostaje mi da pred Hremetom opravdam sina i nadam se da ću u tome uspjeti. Sad je tvoja dužnost da se dobro pretvaraš kao da će svadbe biti, da isplašiš Dava, paziš što radi moj sin i što se s njim dogovara.

SOZIJA: Jasno mi je. Pobrinut ću se za to. Hajd'mo sad unutra!

SIMON: Hajde ti naprijed, ja ću za tobom.

Drugi prizor: Simon, Davo

SIMON: Nema nikakve sumnje da je moj sin ne želi za ženu; opazio sam kako se Davo uplašio maločas kad je čuo da će se svadba održati. Ali, evo, i sam izlazi!

DAVO (ne opaža Simona): Pitao sam se hoće li to samo tako proći! Oduvijek sam strepio u što će se okrenuti taj gospodarev blagi stav. Otkako je čuo da mu sin neće dobiti Hremetovu kćer

za ženu, nijednome od nas nije ni riječi prigovorio niti mu je to teško palo.

SIMON (tiho): Ali sad će progovoriti i to, čini mi se, na tvoju veliku nesreću!

DAVO (još uvijek ga ne vidi): Htio je da nas neopazice zavede lažno veselje i da nas zaskoči nepripravne, bezbrižne i pune nade, kako ne bismo imali vremena smisliti nešto što bi omelo svadbu! Lukavo!

SIMON: Što govori lupež?

DAVO (opazio ga je): Gospodar je tu, a nisam ga vidio!

SIMON: Davo!

DAVO (pravi se da ga tek sada vidi): Ha? Što je?

SIMON: Dođi malo do mene!

DAVO (tiho): Što on hoće?

SIMON: Onda što kažeš?

DAVO: U vezi s čim?

SIMON: Još pitaš? Priča se da moj sin održava neku vezu.

DAVO (tiho): Ma jasno! Brinu se ljudi za takve stvari!

SIMON: Slušaš li ti mene?

DAVO: Nego što!

SIMON: Ali ja ne bih bio valjan otac da to sad idem ispitivati: što je prije učinio, mene se ne tiče. Pustio sam da se sit nauži je, dok ga je mladost na to tjerala. A sad – današnji mu dan donosi drugi život, zahtijeva od njega drukčije ponašanje. Stoga zahtijevam ili, ako smijem tako reći, molim te, Davo, da se on konačno vrati na pravi put. (Davo ga začudeno gleda) Što to znači? Svima koji održavaju neku vezu teško pada da se žene.

DAVO: Tako vele.

SIMON: A onda, ako tko u tome uzme sebi pokvarena učitelja, ponajčešće svoj ionako bolestan duh usmjeri u još gorem pravcu.

DAVO: Bogami, ne razumijem!

SIMON (ironično): Ne, je l'?

DAVO: Ne! Ja sam Davo, a ne Edip!⁷

SIMON: Znači hoćeš da ti ostalo otvoreno kažem?

DAVO: Svakako!

SIMON: Opazim li danas da pokušavaš smisliti bilo kakvu varku kako bi spriječio ovu svadbu ili da hoćeš pri tom pokazati kako si domišljat, isprebijat ću te na mrtvo ime i dati da radiš u mlinu do smrti, uz svečanu zakletvu da ću ja mljeti umjesto tebe ako te ikada odande izvadim! Ha? To si sad shvatio? Ili ti još uvijek nije jasno?

DAVO: Dapače, vrlo jasno! Sad si tako otvoreno rekao ono što je bitno, ništa nisi okolišao!

SIMON: Lakše bih bilo gdje otrpio da me izigraš – samo ne u

ovom poslu .

DAVO: Smiri se, molim te!

SIMON: Smješkaš mi se? Vidim ja dobro! Kažem ti jasno i glasno: nemoj se prenatgiliti i nemoj reći da te nisam prije upozorio! Pazi se! (Odlazi).

Treći prizor: Davo

DAVO: Zbilja, Davo – koliko sam maločas uspio shvatiti što stari smjera sa svadbom – za oklijevanje i mlitavost nema vremena! Ta će svadba, ako se lukavo za nju ne pobrinemo, upropastiti ili mene ili mojega mladoga gospodara. Ne znam što da radim: da pomognem Pamfilu ili da poslušam staroga. Ako Pamfila ostavim, strah me za njegov život; ako mu pomognem, strah me bijesa ova starog – njemu je teško podvaliti! Jedno je već saznao, o toj vezi. Sad je razlijučen i pazi na mene da ne napravim kakvu spletku koja bi omela svadbu. Ako dozna, gotov sam! I inače, ako mu se prohtjedne, naći će povoda i – kriva ili prava – bacit će me na glavce u mlin! Na te nevolje dolazi još i to, ta s Andra, Pamfilova žena ili ljubavnica – što li je već: zatrudnjela je s njim! Isplati se čuti njihov drski plan: na takve ideje ne dolaze ljudi kad ih ljubav pali nego kad im pamet falí! Odlučili su da dijete, bilo muško ili žensko, priznaju za svoje! Sad snuju nekakvu smicalicu da je ona atička građanka. "Bio nekoć neki stari trgovac. Doživi brodolom kraj otoka Andra i pogine." Na to da je more izbacilo tu malu sirotu, a Hrizidin je otac primio u kuću. Pričam ti priču! Meni bogme to ne izgleda uvjerljivo, ali njima se sviđa to što su smislili. Nego evo Mizida izlazi iz Andrankine kuće. Odoh ja do trga da se sretmem s Pamfilom da ga otac ne zaskoči neobaviještena.

Četvrti prizor: Mizida

MIZIDA (stoji na kućnom pragu i govori unutra): Čula sam dobro, Arhilido, hoćeš da dovedem Lezbiju. Samo, velim ti, ta žena je pijanica i neodgovorna i ne zaslužuje da joj povjeriš ženu koja prvi put rađa. Da je ipak dovedem? (Publici) Pogledajte svoje glavost te starice! Jasno, kad pije zajedno s njom! Boži, dajte, molim vas, da gospodarica lako rodi, a da ta primalja pogriješi na nekom drugom mjestu. Nego, vidim li ja to Pamfila? Sav izvan sebe? Strah me što bi to moglo biti. Pričekat ću da vidim nosi li nam ova strka kakvu lošu vijest.

Peti prizor: Pamfil, Mizida

PAMFIL (uzbuđeno): Da tako nešto može čovjek napraviti! I smisliti! Da to otac uradi sinu!

MIZIDA (na stranu): Što se to dogodilo?

PAMFIL: Za ljubav božju, što je sramota ako ne ovo! Odlučio je da me danas oženi! Zar nije trebalo da to prije saznam? Zar nije trebalo da mi to prije kaže?

MIZIDA (tiho): Jadna ja, što to čujem!

61 PAMFIL: Pa Hremet! On koji je rekao da mi neće dati svoju kćer

za ženu! Sad je on izmijenio svoju odluku jer vidi da se ja nisam izmijenio. Kako se svom silom trudi da mene bijednika rastavi od Glikerije! Ako se to dogodi, meni nema spasa! Pa da uopće ima čovjeka tako jadna i nesretna kao što sam ja! Za ljubav božju, zar nikako neću moći izbjeći da se srodim s Hremetom? Kako sam ga ponizio, prezreo! A sad se sve uredilo i sredilo! Ha! Odbili me i sad opet zovu. Zašto? Jedino ako je točno ono što sumnjam: drže u kući neko čudovište i sad se drže mene jer ga ne mogu nikome uvaliti.

MIZIDA (na stranu): Sva sam jadna izvan sebe od straha što to govori!

PAMFIL: A o ocu – što da kažem? Da on može takvu stvar tako nehajno raditi! Maločas na trgu veli mi u prolazu: "Spremi se, Pamfile, danas se ženiš! Hajde kući!" Izaludalo mi je kao da kaže: "Hajde kući i objesi se!" Zapanjio sam se. Mislite li da sam mogao reći jednu jedinu riječ? Ili naći neki razlog, makar neprikladan, izmišljen, glup? Zanimam sam! Pita me netko što bih bio napravio da sam to prije saznao? Napravio bih nešto da to ne napravim! A sad – čega ću se prvo prihvatiti? Toliko je briga preda mnom, vuku me na sve strane: žalim Glikeriju, muči me ta svadba, stid me oca koji mi je tako blagonaklono dozvolio da sve do danas radim što se god mojem srcu prohtjelo. Njemu da se suprotstavim? Joj meni! Ne znam što da radim!

MIZIDA (na stranu): Jadna ja, bojim se kako će to: "Ne znam što da radim!" svršiti. Ali sad je više nego potrebno da on porazgovori s mojom gospodaricom ili da ja s njim razgovaram. Dok se čovjek u sebi koleba, lako ga je privući na ovu ili onu stranu.

PAMFIL: Tko to tu govori? (Spazi Mizidu).

MIZIDA: Zdravo, Pamfile!

PAMFIL (pokazuje na Glikerijinu kuću): Kako je njoj?

MIZIDA: Ah, kako! Ionako se muči, a sad je brine i to što je za danas zakazana tvoja svadba. I strah ju je da je ne ostaviš.

PAMFIL: Kako bih ja to mogao i pokušati! Zar bih mogao dozvoliti da ona nesretnica zbog mene ostane na cjedilu? Ona koja mi je poklonila svoje srce, sav svoj život, ona koju sam svim srcem volio i držao za ženu? Da dozvolim da ona, odgojena i naučena na poštenje i skromnost, bude prisiljena zbog neimaštine mijenjati svoju narav? Nikada!

MIZIDA: Ne bih se ja bojala, kad bi to ovisilo samo o tebi; ali hoćeš li izdržati ako te budu silili?

PAMFIL: Misliš li da sam tolika kukavica, toliko nezahvalan i bezosjećajan i krut da me naš zajednički život i ljubav i osjećaj stida ne mogu pokrenuti i opomenuti da održim svoju riječ?

MIZIDA: Znam samo to da je ona zaslužila da je se sjetiš.

PAMFIL: Da je se sjetim? Mizido, Mizido! U mojem je srcu zapisano ono što je Mizida rekla o Glikeriji. Pozvala me kad je već bila na samrti; došao sam. Nijedne od vas u blizini, nas troje sami. Onda je počela: "Dragi moj Pamfile, i sam vidiš kako je ona lijepa i mlada i dobro znaš kako je sve to od slabe koristi kad treba očuvati čestitost i imetak. Zato te zaklinjem ovom tvojom desnicom i tvojim bogovima zaštitnicima, zaklinjem te svo-

jom vjerom i njome koja ostaje sama na svijetu - ne šalji je od sebe i ne ostavlja je! Ako je istina da sam te voljela kao brata, ako je istina da je ona tebe jedinog držala iznad svega i ugadala ti u svemu - postavljam te za njena muža, prijatelja, zaštitnika, oca! Ostavljam ti i povjeravam sav naš imetak ovdje." Spoji moju i Glikerijinu ruku, uskoro zatim umre. Prihvatio sam se brige za nju i te ću se brige držati.

MIZIDA: Nadam se.

PAMFIL: A kamo si ti krenula od nje?

MIZIDA: Idem pozvati primalju.

PAMFIL: Hajde brzo! (Mizida je već odmakla) I čuješ...? Ni riječi o svadbi da ne bi na svu tu njenu muku...

MIZIDA (odlazeći): U redu!

DRUGI ČIN

Prvi prizor: Harin, Biriya, Pamfil

HARIN: Što kažeš, Biriya? Ona se danas udaje za Pamfila?

BIRIJA: Da!

HARIN: Kako znaš?

BIRIJA: Čuo sam maločas od Dava na trgu.

HARIN: Joj, jadan li sam ja! Dosad sam bio sav na iglama, od nade i od straha; sad kad je zadnja nada propala, sav sam srvan, izmoren i dotučen brigom.

BIRIJA (ljuti na Harin svojom patetičnošću): Molim te lijepo, Harine: ako ne možeš dobiti ono što želiš, onda zaželi ono što možeš dobiti!

HARIN: Ne želim ništa drugo osim Filumene!

BIRIJA: Koliko bi bilo pametnije kad bi se potrudio odagnati iz pameti tu svoju ljubav, a ne da govoriš takve stvari koje još više raspaljuju tvoju želju - uzalud!

HARIN: Svi mi dok smo zdravi lako dijelimo savjete bolesnima. Da si ti na mojem mjestu, drukčije bi mislio.

BIRIJA (režignirano): Dobro, dobro - kako ti hoćeš!

HARIN: Neog eno Pamfila. (Kreće prema njemu) Prije nego propadnem, hoću sve da saznam.

BIRIJA (za sebe): Kamo će on?

HARIN: Molit ću ga, preklinjat ću ga, ispričat ću mu o svojoj ljubavi. Dozvolit će mi, vjerujem, da se svadba odgodi barem nekoliko dana. Do tada će se nešto dogoditi - nadam se!

BIRIJA: "Nešto"? Baš ništa!

HARIN: Biriya, što ti misliš? Da mu pridem?

BIRIJA: A zašto ne? (Ironično) Čak i ako ništa ne postigneš, barem će znati da si spreman ljubavnik njezove žene, ako je oženi!

HARIN: Grom ubio tebe i to tvoje sumnjičenje!

PAMFIL: Evo Harina! Zdravo!

HARIN: Zdravo, Pamfile! Evo me k tebi - treba mi nada, spas, pomoć, savjet!

PAMFIL: Nisam baš ni u položaju da dajem savjete ni u mogućnosti da pružam pomoć. A o čemu se radi?

HARIN: Ti se danas ženiš?

PAMFIL: Tako vele.

HARIN: Pamfile, učiniš li to, danas me vidiš posljednji put!

PAMFIL (ne razumije ništa): Ha?

HARIN: Joj mene, stid me reći! Reci mu ti, Birijska, molim te!

BIRIJSKA: Hoću.

PAMFIL (Birijski): Što je?

BIRIJSKA: On je zaljubljen u tvoju zaručnicu.

PAMFIL: Očito nemamo isti ukus! Nego daj mi reci, Harine: da li se između vas nešto više dogodilo?

HARIN (indignirano): Ali, Pamfile! Ništa!

PAMFIL: O, da barem jest!

HARIN (u žurbi ne shvaća i nastavlja): I sad te zaklinjem u ime našeg prijateljstva i u ime moje ljubavi... najbolje: nemoj se njome ženiti!

PAMFIL: Potrudit ću se!

HARIN: Ali ako to ne može biti ili ako ti je ta ženidba na srcu..

PAMFIL (smije se gorke): Na srcu?

HARIN: ... odgodi je barem nekoliko dana dok nekamo ne otputujem da ništa ne vidim.

PAMFIL: Slušaj sad dobro, Harine! Moje je mišljenje da nikako ne priliči slobodnu čovjeku zahtijevati od nekoga zahvalnost ako ničim nije zaslužena. Više ja želim izbjeći tu ženidbu nego što je se ti želiš domoći!

HARIN: Vratio si me u život!

PAMFIL: Sad ako možete nešto ti ili ovaj tvoj Birijski: radite, dovičajte se, smišljajte, učinite nešto da vam je daju! Ja ću se truditi da je meni ne daju!

HARIN: To mi je dovoljno!

PAMFIL (ugleda Davu): Izvrsno, vidim Davu! U njegov se savjet uzdam!

HARIN (Birijski): A ti, ti bogami nisi ni za što! Znaš jedino ono što ničem ne služi. (Tjera ga) Još ne ideš odavle?

BIRIJSKA: Idem, i to rado!

Druzi prizor: Davo, Harin, Pamfil

DAVO: Bozi dobri, dobre li vijesti donosim! Ali gdje da nađem 64

Pamfila? Da ga riješim tog straha koji ga sad drži i da mu dušu ispunim radošću.

HARIN (Pamfilu): Nešto je veseo.

PAMFIL: Ah ništa! Nije još saznao za sve ove nevolje.

DAVO: Mislim da me sad, ako je čuo da je svadba za nj pripremljena...

HARIN: Čuješ li ga?

DAVO: ... traži po čitavu gradu sav izvan sebe. A gdje da ga tražim? Kamo da krenem najprije?

HARIN (Pamfilu): Što čekaš da mu prideš?

DAVO (dosjetio se): A, znam!

PAMFIL: Davo, dođi amo! Stani!

DAVO: Ma tko me to tu sad...? (Ualeda ih) O, Pamfile, baš tebe tražim! I ti, Harine? Odlično! Obojica u pravi čas. Vas trebam.

PAMFIL (očajno): Davo, ja sam gotov.

DAVO: Radije me poslušaj!

HARIN: Sa mnom je svršeno!

DAVO (Harinu): Znam čega se bojiš!

PAMFIL: Božami, vjeruj: moj život visi o koncu!

DAVO (Pamfilu): I za tebe znam čega se bojiš.

PAMFIL: Danas mi...

DAVO: Znam, znam...

PAMFIL: ... svadba...

DAVO: Probi jaš mi uši time, premda mi je sve jasno. Tebe (pokazuje na Pamfila) je strah hoćeš li morati njom se oženiti, tebe (pokazuje na Harina) hoćeš li moći.

HARIN: Shvatio si!

PAMFIL: Upravo to!

DAVO: E, "upravo to" nije uopće opasno. Osloni se na mene!

PAMFIL: Zaklinjem te, oslobodi me jednoga što prije toga straha!

DAVO: Evo, već te oslobadam: Hremet ti više ne želi dati svoju kćer za ženu!

PAMFIL: Kako znaš?

DAVO: Znam. Poarabi me malo prije tvoj otac; veli da se ti danas ženiš i još mnogo drugih stvari koje sada nemam vremena pripovijedati. Odmah požurim do tebe, potrčim do trga da ti to kažem. Nisam te tamo našao, popnem se na jedno povišeno mjesto, oaldevam se. Tebe niqdje! Slučajno spazim Biriju (pokazuje na Harina) - onoa Harinova. Pitam za tebe. Kaže nije te vidio. Meni muka. Razmišljam što da uradim. Stanem se vraćati i odjednom mi sve to postane sumnjivo. "Ej, malo jela; gospodar žalostan; svadba iz vedra neba! Nešto nije u redu!"

65 PAMFIL: Što hoćeš time reći?

DAVO: Ja odmah do Hremeta. Dođem onamo, pred vratima nikog živa. Već me to iznenadilo!

HARIN: Pravo veliš!

PAMFIL: Pričaj dalje!

DAVO: Pričekam. Ne vidim u međuvremenu nikog da ulazi u kuću, nikog da izlazi. Gospodarice nema kod kuće; nikakav ukras, nikakva buka. Priđem bliže, zavirim unutra.

PAMFIL: Shvaćam! To doista nešto znači.

DAVO: Zar to izgleda kao priprava za svadbu?

PAMFIL: Ne, Davo, kako se meni čini.

DAVO: "Čini" kažeš? Ti još uvijek ne shvaćaš? To je sigurno! Povrh svega, na odlasku sretnem i Hremetova malo roba. Nosi zelje i one jeftine male girice starome za ručak!

HARIN: Davo, ti si me danas spasio!

DAVO: To ipak nisam!

HARIN: Kako? Pa ne daje je Pamfilu za ženu?!

DAVO: O smiješna li stvora! Kao da se sad moraš ti njome oženiti, ako je on ne daje Pamfilu! Moraš otići vidjeti, moraš moliti i obilaziti starčeve prijatelje...

HARIN: Pravo kažeš! Idem, bogamu, premda mi se nada već često izjalovila. Zdravo!

Treći prizor: Pamfil, Davo

PAMFIL: A što onda hoće otac? Čemu ta varka?

DAVO: Reći ću ti ja! Kad bi se sad, prije nego što je iskušao kako stoji stvar s tobom i sa ženidbom, stao ljutiti na Hremeta za što ne želi dati svoju kćerku, sam bi sebi izgledao krivac - i ne bi imao krivo! Ali ako kažeš da se nećeš ženiti, svalit će krivnju na tebe. E, onda će nastati gužva!

PAMFIL: Što god bilo, sve ću podnijeti!

DAVO: Pamfile, on ti je otac, to je muka! Onda, ova tvoja je bez ikog svoga. Dok nabrojiš do tri, pronaći će neki razlog da je izbací iz grada.

PAMFIL: Izbaci?

DAVO: U tren oka!

PAMFIL: Daj onda, Davo, što da radim?

DAVO: Reci da ćeš se njome oženiti.

PAMFIL (ne vjeruje svojim ušima): A?

DAVO: Što je?

PAMFIL: Da kažem da ću se njom...?

DAVO: Zašto ne?

PAMFIL: To nikada!

DAVO: Nemoj to govoriti!

PAMFIL: Nemoj to savjetovati!

DAVO: Razmisli što bi iz toga moglo nastati!

PAMFIL (pokazuje na Glikerijinu kuću): Da me izbace iz njene kuće, a ubace u Hremetovu!

DAVO: Nemaš pravo! Evo kako ja mislim da će se stvar odvijati. Otac će reći: "Hoću da se danas oženiš." Ti ćeš reći: "Dobro!" Hajde, kaži mi, o čemu bi se on nakon toga mogao s tobom prepirati? Postići ćeš to da će svi njegovi planovi, sada sigurni, pasti u vodu - a sve bez ikakve opasnosti po tebe! Jer nema nikakve sumnje da ti Hremet ne želi dati kćer za ženu. I nemoj sad mijenjati nešto u svojoj zamisli od straha da se Hremet ne predomisli. Ocu reci da ćeš se ženiti, tako da nema razloga da se, sve da i hoće, ljuti na tebe. A to što se ti nadaš: "Otjerat ću ja lako svaku ženu ovim svojim načinom života, nitko mi neće dati svoju kćer!" - naći će on tebi radije sirotinju, nego da dozvoli da te neka pokvari. Ali ako vidi da je tebi svejedno, riješit ćeš ga brige. Imat će vremena da traži druge prilike; u međuvremenu se možda nešto okrene na bolje.

PAMFIL (neodlučno): Ti vjeruješ u to?

DAVO: Potpuno!

PAMFIL: Pazi kamo bi me mogao odvesti!

DAVO (ljutito): Daj šuti, molim te!

PAMFIL: Dobro, reći ću mu to. Treba paziti da ne sazna za to moje dijete. Obećao sam da ću ga priznati za svoje.

DAVO: Za to treba hrabrosti!

PAMFIL (objašnjava mu): Zaklinjala me da joj to svečano obećam kako bi bila sigurna da je neću ostaviti.

DAVO: Smislit ćemo nešto. (Opazi Simona) Ali evo ti oca! Pazi da ne primijeti da si tužan!

Četvrti prizor: Simon, Davo, Pamfil

SIMON: Idem da vidim što rade i o čem se dogovaraju.

DAVO (tího Pamfilu): On niti ne sumnja da ćeš odbiti da se ženiš. Došao je s nekog samotnog mjesta gdje je sve potanko smislilo. Vjeruje da je smislio govoranciju koja će te raščerečiti. Zato pazi, budi pribran!

PAMFIL (tího): Samo kad bih mogao, Davo!

DAVO (tího): Pamfile, vjeruj mi kad ti kažem: ako pristaneš da se ženiš, neće ti otac danas reći više ni riječi!

Peti prizor: Birijsa, Simon, Davo, Pamfil

BIRIJA (na stranu): Rekao mi je gospodar da danas sve drugo ostavim i pazim na Pamfila kako bih saznao što kani sa svadbom. I zato sam sad slijedio ovoga (pokazuje na Simona) amo. A sad vidim još Pamfila s Davom. Eto posla za mene!

SIMON (na stranu): Vidim, obojica su tu.

67 DAVO (Pamfilu, tího): Sad pamet u glavu!

SIMON: Pamfile!

DAVO (Pamfilu, tiho): Okreni se tobož slučajno prema njemu.

PAMFIL: O, oče!

DAVO (na stranu): To je dobro!

SIMON: Hoću, kako sam rekao, da se danas oženiš.

BIRIJA (tiho, na stranu): Strah me zbog nas što će sad ovaj reći.

PAMFIL: Ni u tome, ni bilo u kojoj drugoj stvari ja ti neću biti zapreka.

BIRIJA (na stranu): Ha?

DAVO (Pamfilu, tiho): Zanimjemio!

BIRIJA (u nedoumici, na stranu): Što je rekao?

SIMON (zbunjeno): To je pristojno, da mi sa zahvalnošću udovoljiš kad nešto tražim od tebe.

DAVO (tiho, Pamfilu): Jesam li ti rekao?

BIRIJA (na stranu, rezimirano): Koliko čujem, moj je gospodar, što se mlade tiče, izvisio!

SIMON: Hajde sad unutra da te ne moramo čekati kad zatreba.

PAMFIL: Idem.

BIRIJA (na stranu): Nikome više ništa ne možeš vjerovati! Istina je ono što ljudi obično vele: svatko više voli da bude njemu dobro, a ne drugome. Vidio sam ja nju: krasno djevojka izgleda! Zato shvaćam Pamfila ako više voli da ona u snu grli njega, a ne mojega gospodara. (Žalosno) Odoh mu javiti o tome, da za tu lošu vijest i ja loše prođem.

Šesti prizor: Davo, Simon

DAVO (na stranu): On sad vjeruje da spremam nekakav lopovluk i da sam zato ovdje ostao.

SIMON (približava se, neodlučan): I? Što kaže Davo?

DAVO: Baš isto što i prije.

SIMON (zbunjeno): Ništa, ha?

DAVO: Ama baš ništa!

SIMON: A ipak, očekivao sam...

DAVO (za sebe): Nije se tome nadao, vidim, i to ga muči!

SIMON (nepovjerljivo): Možeš li ti meni reći istinu?

DAVO: Ništa lakše od tog.

SIMON: Ne pada li možda njemu teško ta svadba zbog veze s tom strankinjom?

DAVO: Sasvim siurno ne, a ako i da, tuovat će dva ili tri dana, znaš kako je to već; poslije će ga proći. Sam je o tome podrobno razmislio.

SIMON: To je pohvalno.

DAVO: Dok je mogao i dok mu je to dob dozvoljavala, održavao 68

je tu vezu, ali i to potajno; pazio je da to ne naškodi njegovu dobru glasu – kako i mora raditi čovjek na svom mjestu. Sad je vrijeme da se oženi – sad misli samo na ženidbu!

SIMON: Učinilo mi se da je nešto žalostan...

DAVO: To nije zbog toga; ali ima drugi razlog zašto se ljuti na tebe...

SIMON: A koji?

DAVO: Ma to je smiješno...

SIMON: Ma što to?

DAVO: Ništa...

SIMON (pomalo ljutito): Daj reci što je!

DAVO: Veli da... previše oprezno trošiš novce.

SIMON: Ja?

DAVO: Ti. Kaže: "Jedva da je kupio jela za deset drahmi; kao da mu se ne ženi sin! Koga ću", veli, "pozvati od mojih drugova – pa sve ne mogu!" I, među nama rečeno, ti zbilja malo previše oprezno... nije lijepo...

SIMON: Šuti!

DAVO (na stranu): Pogodio sam ga!

SIMON: Pobrinut ću se da se to popravi. (Na stranu) Što je sad to? Što hoće ovaj previjanac? Ako je iza svega toga kakvo zlo, on mu je začetnik!

TREĆI ČIN

Prvi prizor: Mizida, Simon, Davo, Lezbija, (Glikerija)

MIZIDA: Zbilja, točno je kako si rekla, Lezbijo! Teško ćeš danas naći vjerna čovjeka!

SIMON (Davu): Ovo je sluškinja one s Andra?

DAVO (rastreseno): Što kažeš? Da, to je ona.

MIZIDA (Lezbiji): Ali Pamfil se ovdje...

SIMON (Davu): Što kaže?

MIZIDA: ... svečano obvezao...

SIMON (na stranu): Ha?

DAVO (na stranu): Da barem ovaj oglušiti ili da ona zanimati!

MIZIDA: ... rekao je da će, rodila ona muško ili žensko, priznati za svoje.

SIMON (na stranu): O blagi bože, što ja to čujem! Ako ova govori istinu, sve je propalo!

LEZBIJA: Po tom što pričaš, mora da je on dobar momak!

MIZIDA: Više nego dobar! Ali hajd' za mnom da gospodarica ne čeka na tebe!

69 LEZBIJA: Idem. (Ulaze u kuću).

DAVO (na stranu): Kakav da sad lijek nađem za ovo zlo?

SIMON: Što, zar je toliko blesav? Dijete jedne strankinje? Sad razumijem! Ah, tikvana li mene! Tek sam sad shvatio!

DAVO (na stranu): Što on to kaže da je shvatio?

SIMON: To je prvi lopovluk koji su mi pripremili: ova (pokazuje na Glikerijinu kuću) tobože rađa, e ne bi li tako zaplašili Hre-meta.

GLIKERIJA (iz kuće): Junono Lucina⁸, pomози mi, spasi me, zaklinjem te!

SIMON: Hej, tako naglo?! Smiješno! Požurila otkako je čula da ja stojim pred vratima. Davo, nisi baš osobito vješto ovo rasporedio!

DAVO: Ja?

SIMON: Ne pamte ti učenici, ha?

DAVO: Ne znam o čemu ti govoriš.

SIMON (na stranu): Kakva bi ruglo ovaj iz mene napravio da me kod pravog vjenčanja zatekao nepripravna! Sad je u opasnosti on, a ja sam u luci na sigurnom!

Druzi prizor: Lezbija, Simon, Davo

LEZBIJA: Za sada, Arhildo, što se njena zdravlja tiče, sve teče kao obično i u najboljem redu. Prvo se sad pobrini da se okupa, zatim joj dajte da popije ono što sam vam rekla! Točno onoliko koliko sam vam naredila! Ja ću se uskoro vratiti. (Krene s kućnog praga). Bogme, Pamfilu se rodio krasan dečko! Neka ga bogovi požive, jer i otac mu je dobar čovjek; nije htio učiniti nažao ovoj divnoj djevojci!

SIMON (Davu): Vjeruje li itko tko tebe poznaje da ovo nije tvoje maslo?

DAVO (nevino): Što to?

SIMON: Nije u kući davala upute što treba raditi s roditeljom, neao tek kad je izišla, s ulice viče onima koji su unutra! Davo, Davo, zar me smatraš tolikom budalom? Zar ti se čini da sam od one vrste kojoj možeš ovako očigledno podvaljivati? Da si se barem pobrinuo da izgleda kao da ih je strah da ja ne saznam!

DAVO (na stranu): Boga mi mođa, sad on sam sebe vara, ne ja!

SIMON: Jesam li ti jasno i glasno rekao? Jesam li ti zaprijetio da to ne radiš? Tebe da je bilo strah! A kakva korist od toga? Da ti sad vjerujem kako je ova (pokazuje na Glikerijinu kuću) rodila Pamfilovo dijete?

DAVO (na stranu): Vidim što ga je zavelo i znam što mi je činiti.

SIMON: Zašto šutiš?

DAVO: Što imaš "vjerovati"? Kao da ti nije netko javio da će se sve ovako dogoditi?

SIMON: Tko bi mi javio?

DAVO (ironično): Valjda si ti sam samcat uvidio da je ovo na-

mješteno?

SIMON: Rugaš mi se?

DAVO: Ma netko ti je javio! Kako bi inače posumnjao?

SIMON: Kako? Jer znam tko si ti!

DAVO: Ti kao da kažeš da sam ja to smislio?

SIMON: Ja to pouzdano znam.

DAVO (skrušeno): Simone, ne znaš ti još uvijek dobro kakav sam ja čovjek...

SIMON (ironično): Je li?

DAVO: ... nego što ti god počnem govoriti, odmah pomisliš da ti pokušavam podvaliti.

SIMON (ironično): U kakvoj sam zabludi!

DAVO: I, bogami, zato se više ne usuđujem ni zucnuti!

SIMON: Ja znam samo to da ovdje nitko nije rodio!

DAVO: Pogodio si! Ali svejedno, uskoro će iznijeti dijete pred vrata. To ti sad kažem, gospodaru, da znaš što će se dogoditi i da ne kažeš poslije kako su to Davove spletke i podvale. (Skrušeno) Doista bih htio da nemaš o meni takvo mišljenje.

SIMON: Kako znaš za to?

DAVO: Čuo sam i vjerujem. Mnogo toga se slaže, zato smijem tako nagadati. Ona je već prije rekla da je trudna s Pamfilom; ispostavilo se da je to laž. Sad, kad je vidjela da se u našoj kući sprema svadba, smjesta je poslala služavku da pozove baticu i donese sa sobom dijete. Ako ne uspije zamisao da ti vidiš dijete, sa svadbom ostaje sve po starom!

SIMON: Što kažeš? Zašto nisi Pamfilu rekao odmah čim si vidio da ona ima takve namjere?

DAVO: A tko ga je od nje odvuкао ako ne ja? Svi dobro znamo kako je bio do ušiju zaljubljen u nju! A sad traži da se ženi! Prepusti ti to samo meni; ti nastavi s pripremama za tu svadbu kako si i započeo, pa će nam, nadam se, i bogovi pomoći u tome.

SIMON: Hajde radije kući! Čekaj me tamo i pripravi sve što treba! (Davo odlazi) Nije me natjerao da do kraja povjerujem u sve to. A tko zna - možda je istina sve što je rekao! Baš me briga! Za mene je najvažnije to što mi je sin obećao da će se ženiti. Sad idem do Hremeta i zamolit ću ga da da svoju kćerku mojem sinu za ženu. Ako mi dozvoli, zašto da tražim neki drugi dan za svadbu a ne danas? Ako moj sin ne kani održati obećanje, imam puno pravo da ga na to prisilim! (Opazi Hremeta) A, evo baš u pravi čas dolazi Hremet!

Treći prizor: Simon, Hremet

SIMON: Hremete, svako ti dobro...

HREMET (žurno): O, baš sam tebe trebao!

71 SIMON: I ja tebe! Dolaziš kao naručen!

HREMET: Srelo me nekoliko ljudi i pitaju udaje li se danas moja kći za tvojeg sina – da su čuli od tebe. Sad sam došao vidjeti jesi li ti lud ili oni.

SIMON: Poslušaj me časa: saznat ćeš za što te trebam i dobit ćeš odgovor na svoje pitanje!

HREMET: Slušam te, reci što hoćeš!

SIMON (očajno): Hremete, zaklinjem te bogovima i našim prijateljstvom koje je od malih nogu raslo zajedno s nama, zaklinjem te tvojom jedinicom kćerkom i mojim sinom kojeg jedino ti možeš spasiti: pomoz mi sada i daj da se svadba održi onako kako je i bila zakazana!

HREMET (ozlojedeno): Ah, nemoj me zaklinjati! Kao da me moraš moliti da ti to dozvolim. Misliš li da sam se ja izmijenio od onog vremena kad sam ti je obećao? Ako je to dobro i za jedno i za drugo, pošalji po nju! Ali ako iz toga i jednom i drugom ima nastati više štete nego koristi, molim te da vodiš računa i o sebi i o meni, kao da je ona tvoja kći, a ja otac tvojem Pamfilu!

SIMON: Upravo tako hoću i želim da se sve obavi, Hremete! I ne bih tražio to od tebe da okolnosti ne govore tome u prilog!

HREMET: Što to?

SIMON: Glikerija i Pamfil su se posvađali! (Čeka Hremetovu reakciju).

HREMET: Čujem, čujem!

SIMON: I to tako jako da vjerujem da ga mogu odvojiti od nje.

HREMET: Koješta!

SIMON: Kad ti velim da je tako!

HREMET: Boasami, onako je kako ti ja kažem: kad se ljubavnici svadaju, ljubav se obnavlja!

SIMON: Zato te i molim da požurimo dok je vremena i dok porude koje je čuo drže na uzdi njezovu strast. Oženimo ga dok ga, slabića kakav jest, njene lupeštine i lažne suze ne sklone na samilost. Vjerujem da će ga veza i brak s uglednom djevojkom obuzdati i da će zatim lako isplivati iz tih nevolja.

HREMET: To se tebi čini, ali ja mislim da on to neće moći učiniti. A opet neće moći stalno održavati vezu s Glikerijom, niti će ja to stalno trpjeti!

SIMON: Kako znaš dok ga ne staviš na kušnju?

HREMET: Teško je raditi takve pokuse s vlastitom kćerkom!

SIMON: Jedina nezgodna stvar može nastati ako – bogovi nas toga očuvali – dođe do rastave. A ako se on popravi, gledaj koliko pogodnosti: prvo ćeš vratiti prijatelju sina, a zatim ćeš naći sebi pouzdana zeta, a svojoj kćerci muža!

HREMET: Pa dobro! Ako si ti uvjeren da je tako korisno, ne bih htio da ti bilo na koji način stojim na putu.

SIMON: Znam ja zašto sam o tebi uvijek samo najbolje mislio!

HREMET: Nego, reci mi...

SIMON: Što?

HREMET: Kako znaš da su se oni posvadili?

SIMON: Rekao mi je sam Davo koji je upoznat sa svim njihovim planovima. On mi savjetuje da sa svadbom požurim što više mogu. Misliš li da bi to uradio da ne zna kako i moj sin to isto želi? Čut ćeš ga uostalom i sam. (Viče u kuću): Hej, zovite Dava napolje! Eno ga, vidim gdje izlazi!

Četvrti prizor: Davo, Simon, Hremet

DAVO: Baš sam krenuo do tebe.

SIMON: Zašto?

DAVO: Zašto nisu doveli mladu? Već se smrkava.

SIMON (ponosno Hremetu): Jel'ga čuješ? (Davu): Prije sam se, Davo, pomalo plašio da ne napravim ono što robovi danas posvuda rade i da me zbog sinovljeve veze na prijeveru ne izigraš.

DAVO: Ja da to napravim?

SIMON: Misliosam! I zato sam u strahu krio od vas to što ću ti sada reći!

DAVO: Što to?

SIMON: Čut ćeš. (Oklijeva) Mislim da bih ti skoro mogao vjerovati.

DAVO: Napokon si uvidio kakav sam.

SIMON: Nije trebalo da se svadba danas održi...

DAVO: Kako to?

SIMON: ... nego sam ja to bio namjestio da vas iskušam.

DAVO: Što ne kažeš!

SIMON: Tako je!

DAVO: Gle, gle! Nikad se tome ne bih dosjetio! Hm, lukavo zamišljeno!

SIMON. Čuj sad ovo: kad sam ti rekao da odeš kući, u zaodan čas dođe mi (pokazuje na Hremeta) ovaj u susret.

DAVO (postaje mu odjednom sumnjivo; na stranu): Ha? Je li ovo kraj?

SIMON: Ispričam mu što si mi ti bio malo prije rekao.

DAVO (na stranu): Joj, što to čujem?

SIMON: Molim ga da mi dâ kćerku i jedva ga izmolim.

DAVO (na stranu): Ja sam propao!

SIMON (ne čuje razgovijetno): Molim? Što si rekao?

DAVO: Velim: "Predivno!"

SIMON: Sada, što se njega tiče, nema nikakve prepreke.

HREMET: Idem sad kući da kažem da sve pripreme i da vam javim što sam obavio. (Odlazi).

73 SIMON: Molim te, Davo, sad, kad si mi upravo ti, bez ičije pomoći, omogućio ovu svadbu, daj se...

DAVO (na stranu, ironično): Upravo ja, bez ičije pomoći!

SIMON: ... potrudi da mi sin postane bolji!

DAVO: Dat ću sve od sebe, boga mi moga!

SIMON. Moći ćeš sada, dok se još ljuti na nju.

DAVO: Budi bez brige!

SIMON: Neao zbilja, gdje je on?

DAVO: Najvjerojatnije kod kuće.

SIMON: Odoh do njega da mu kažem to što sam tebi rekao.
(Odlazi).

DAVO: Meni je odzvonilo! Što me još drži da ne odem ravno odavde u mlin? Nikoaa više ne mogu moliti, sve sam okrenuo naglavce! Prevario sam gospodara; sina mu natjerao na ženidbu; priredio svadbu starome mimo očekivanja a Pamfilu protiv volje! Jedno lukavije od drugog! Da sam bio na miru nikakvo se zlo ne bi dogodilo. (Opazi Pamfila gdje dolazi). Evo sad i sam Pamfil! Propao sam! Da mi je sad u blizini nešto u što bih se moaa naglavce baciti!

Peti prizor: Davo, Pamfil

PAMFIL: Gdje je nitkov koji me upropastio?

DAVO (na stranu): Gotov sam!

PAMFIL: Priznajem, pravo mi budi kad sam takva budala i tako nedovitljiv! Pišljivu robu predati u ruke vlastitu sudbinu! Ja sam za takvu glupost dobio što sam i zaslužio, ali neće se ni on izvući bez kazne, ni slučajno!

DAVO (na stranu): Ako izbjegnem ovo zlo, kasnije mi se čitav život ništa neće dogoditi!

PAMFIL: Jer što ću ja sad reći ocu? Da se neću ženiti, a malo prije sam mu obećao? Kakva bi mi smjelost bila potrebna da se na to osmjelim? Ne znam kamo ću sa sobom!

DAVO (na stranu): Ne znam ni ja i to me silno brine. Reći ću mu da ću nešto smisliti da odgodim nekako to zlo što me čeka!

PAMFIL (vidi aa): Oh!

DAVO (tiho, za sebe): Vidio me?

PAMFIL: Je li, dobrijane, što kažeš? Vidiš li u kakvu si zamku doveo mene jadnika svojim planom?

DAVO: Ali ću te zato i izvesti.

PAMFIL: Izvesti?

DAVO: Sigurno, Pamfile!

PAMFIL: Da, kao maločas!

DAVO: Ma bolje-ja se nadam.

PAMFIL: Tebi da vjerujem, huljo? Ti ćeš nešto tako zamršeno i upropašteno spasiti? Ti, u koga sam se uzdao, a danas si me iz mojeg blaženog mira uvalio u ženidbu! (Očajno) Zar ti nisam rekao da će se ovo dogoditi?

DAVO: Jesi!

PAMFIL: Što zaslužiš?

DAVO: Da me raspneš na križ! Ali pusti me da se malo priberem – već ću se nečemu dosjetiti.

PAMFIL (u žurbi): Joj meni, nemam čak prilike ni da ti naplatim to kako bih htio! Vrijeme mi još dozvoljava da se za sebe pobrinem, ali ne i da se tebi osvetim!

ČETVRTI ČIN

Prvi prizor: Harin, Davo, Pamfil

HARIN: To da je moauće? Može li se uopće zamisliti da postoje ljudi tolike urođene zloće da se vesele zlu i iz tuđe neprilike stvaraju prilike za sebe? To da je istina? Upravo je to najgora vrsta ljudi, ti koji se za trenutak stide da ti što odbiju, a poslije kad dođe vrijeme da izvrše obećanje, onda natjerani nuždom otkriju svoju pravu narav! Strah ih je da ti odbiju, a okolnosti ih na to prisiljavaju, pa onda ovako bez ikakva stida govore: "Tko si ti? Što si ti meni? Zar da je tebi svoju djevojku...? Eј, ja sam sam sebi najpreči!" Ako ih pitaš: "A tvoje obećanje?" – nije ih stid, sad kad bi ih trebalo biti, a onda kad nije trebalo – sramili su se. Ali što ću sad? Da odem do njega i da tražim da mi objasni tu uvredu? Da ga dobro ispsujem? Reći će mi netko: "Nećeš time ništa postići!" Ali hoću! Njemu će teško pasti, a ja ću dati oduška svome bijesu!

PAMFIL (opaža ga): Harine, upropastio sam neoprezno i sebe i tebe, ako se bogovi ne smiluju na nas!

HARIN (ironično): Neoprezno, je li? Konačno si pronašao razlog, ispunio si obećanje!

PAMFIL: Kako: "Konačno"?

HARIN: Zar me još i sad hoćeš vući za nos takvim praznim riječima?

PAMFIL: Što hoćeš reći?

HARIN: Svidjela ti se otkako sam ti rekao da sam ja u nju zaljubljen?

PAMFIL: U krivu si!

HARIN: Činilo ti se da ti zadovoljstvo neće biti potpuno ako mene ne obmaneš i ne zavedeš lažnom nadom – mene zaljubljena do ušiju! Eto ti je sad nđ!

PAMFIL (ponavlja): "Eto ti je sad nđ!" Ah, ne znaš u kakvu sam ja, siromah, škripcu niti kakve mi je brige natrpala na vrat ona moja hulja!

HARIN (ironično): Što je u tom čudno, ako si mu ti uzor?

PAMFIL: Ne bi tako govorio da znaš kakav sam ja ili da znaš koga ja volim!

HARIN (ironično): Znam, posvadio si se maločas s ocem i sad se ljuti na tebe i nije te mogao prisiliti da se danas njome oženiš!

75 PAMFIL: Ništa od svega toga! I da vidiš kako malo znaš o mojem

bijednom položaju: tu svadbu nisu spremali za mene i nitko sad od mene nije tražio da se ženim!

HARIN (ironično): Shvaćam, bio si natjeran – svojom voljom!

PAMFIL: Čekaj, još uvijek ne shvaćaš!

HARIN: Shvaćam to da ćeš se ti njome oženiti.

PAMFIL: Zašto me daviš? Daj slušaj: neprekidno je navaljivao da kažem ocu kako ću se oženiti, nagovarao me i molio dok me konačno nije natjerao.

HARIN: Ma tko to?

PAMFIL: Davo je...

HARIN: Davo?

PAMFIL: ... sve upropastio.

HARIN: Zašto?

PAMFIL: Ne znam! Jedino znam da su božovi bili bijesni na mene jer su dali da ga poslušam!

HARIN (u nevjerici): Tako je bilo, Davo?

DAVO: Tako.

HARIN: Ha, što kažeš? Lupežu! Neka ti bogovi daju da zaglaviš kako si i zaslužio! Hajde, reci mi, da su aa svi njegovi prijatelji htjeli uvaliti u brak, što bi mu druao savjetovali?

DAVO: Izigran sam, ali nisam klonuo!

PAMFIL: To vidim!

DAVO: Ovim putem nije išlo; pokušat ćemo drugim! Valjda ne misliš da se ta nesreća ne može još okrenuti nabolje, zato što nam je od početka slabo pošlo za rukom?

PAMFIL (ironično): Štaviše, uvjeren sam da ćeš mi – samo ako se potrudiš – od jedne svadbe napraviti dvije!

DAVO: Pamfile, moja je dužnost kao roba da rukama i nogama, danju i noću sve pokušavam i izlažem glavu opasnosti za tvoju korist. Ti bi mi sa svoje strane morao oprostiti ako se nešto dogodi mimo očekivanja. Slabo uspijeva to što radim? Ali zato dajem sve od sebe! Ili sam pronađi bolje, a mene pusti da idem.

PAMFIL: Upravo to i želim; samo me prije toga vrati onamo gdje sam bio!

DAVO: Hoću.

PAMFIL: I to odmah!

DAVO (razmišlja): Hm... (Čuje se škripa vrata) Nego čekaj, zaškripala su vrata u Glikerijske!

PAMFIL: Kakve to veze ima s tobom?

DAVO: Razmišljam...

PAMFIL: Ma nemoj, konačno?

DAVO: I začas ću ti pokazati što sam smislio.

MIZIDA (stoji na pragu i govori Glikერიji u kuću): Pobrinut ću se da ti začas pronađem i dovedem tvojeg Pamfila, gdje je da je! Samo se ti nemoj brinuti, dušo moja!

PAMFIL: Mizido!

MIZIDA: Tko zove? O, Pamfile! Dolaziš baš u pravi čas!

PAMFIL: Što je?

MIZIDA: Rekla je da te molim, ako je voliš – moja gospodarica – da dođeš odmah do nje. Veli da te želi vidjeti.

PAMFIL: Joj, gotov sam! Evo sad nove nesreće! (Davu) Da si meni i njoj jednima tu brižu ti priredio! Zove me, jasno, zato što je čula da se sprema svadba za mene!

HARIN: Od koje ste mogli biti na miru da je ovaj (pokazuje na Dava) bio miran!

DAVO (Harinu): Daj, podbodi ga, nije dosta sam od sebe mahniti!

MIZIDA (odgovara Pamfilu): Točno, to je razlog i zato sad jedna tuguje!

PAMFIL: Mizido, kunem ti se svim bogovima da je nikad neću ostaviti, pa makar sve ljude napravio svojim neprijateljima! Tražio sam je za sebe: dobio je; naravi nam se slažu. Neka idu bez traga oni koji nas žele razdvojiti! Samo mi je smrt može oduzeti!

MIZIDA (s uzdahom olakšanja): Vraćam se k sebi!

PAMFIL: Ni odaoovor Apolonova proročišta nije istinitiji od ovog što sam ti rekao! Ako se može izvesti tako da otac povjeruje kako nema nikakve veze sa mnom to što je vjenčanje propalo – dobro! Ali ako se ne može izvesti, pobrinut ću se da povjeruje kako to ima veze sa mnom; to je barem lako! (Harinu, zadovoljan vlastitom odlučnošću) Što ti se čini od mene?

HARIN: To da si bijednik kao i ja!

DAVO: Razmišljam o planu...

HARIN: Bravo!

PAMFIL: Znam kako se trudiš!

DAVO: Ovo ću ti sigurno napraviti.

PAMFIL: Trebalo bi odmah!

DAVO: Već je sve gotovo.

HARIN: Što to?

DAVO (Harinu): Da ne bi bio u zabludi: to je za nj, ne za tebe!

HARIN: To je dobro!

PAMFIL: No hajde, što ćeš napraviti?

DAVO: Strah me hoću li uopće stići da sve obavim još danas; nemoj misliti da sad imam vremena još i za priče! (Ponovno dobiva samopouzdanje) Haj'te, gubite se odavle! Samo mi smetate.

DAVO (Harinu): A ti? Kamo ćeš ti?

HARIN: Hoćeš li da ti kažem iskreno?

DAVO: Pa naravno! (Na stranu) No sad će ga razvesti!

HARIN: Što će biti sa mnom?

DAVO: O bestidniče jedan, nije ti dosta što ti dajem da dobi-
ješ na vremenu pomičući tu svadbu?

HARIN: A ipak, Davo...

DAVO: Ma što?

HARIN: ... da se ja njome oženim...

DAVO: Ne budali!

HARIN: Daj dođi do mene ako što napraviš!

DAVO: Zašto da dolazim? Za tebe nemam ništa!

HARIN: Pa ipak, ako nešto...

DAVO: Dobro, "ako nešto" ... doći ću.¹⁰

HARIN: Bit ću kod kuće. (Odlazi).

DAVO: Ti, Mizido, pričekaj malo ovdje dok ne iziđem.

MIZIDA: Zašto?

DAVO: Zato jer tako treba!

MIZIDA: Požuri!

DAVO: Začas sam opet ovdje, velim ti. (Ulazi u Glikerijinu
kuću).

Treći prizor: Mizida, kasnije Davo

MIZIDA: Za ljubav božju, nitko ništa nema zauvijek! Mislila sam da je taj Pamfil najveće dobro za moju gospodaricu, prijatelja, ljubavnika, muža, pomoć za što god hoćeš! A evo, kakvu joj je, siroti, muku zadao! Ova nesreća sada sigurno je veća od one sreće prije. (Davo se vraća noseći u rukama dijete) Ali evo Davo izlazi. Čovječe dragi, što je ovo, k'o boga te molim? Kamo nosiš dijete?

DAVO: Mizido, sad mi moraš pomoći svojom prisebnošću i lukavstvom.

MIZIDA: Što smjeraš?

DAVO: Uzmi brzo ovo dijete od mene i stavi ga pred naša vrata.

MIZIDA: Zar na zemlju, k'o boga te molim?

DAVO: Uzmi grančice tu s oltara i prostri ih pod njega.¹¹

MIZIDA: Zašto to ti ne napraviš?

DAVO: Zato da se gospodaru mogu čiste savjesti zakleti da ga nisam ja stavio ako zatraži da se zakunem.

MIZIDA: Shvaćam. (Ironično) Sad te neka nova bogobojaznost uhvatila. Daj ga amo!

DAVO: Požuri, da ti objasnim što namjeravam. (Opazi Hremeta)
Za boga miloga!

MIZIDA: Što je?

DAVO: Dolazi otac mlade. Morat ću odustati od prvotne zamisli!

MIZIDA: O čemu ti govoriš?

DAVO: I ja ću tobože doći odavde, s desne strane; aledaj dok ja budem savorio da mi pomogneš kad zatreba!

MIZIDA: Ništa ja ne razumijem što radiš. Ali ako vam treba moja pomoć, valjda ti bolje znaš... ostat ću ovdje da vam ne pokvarim kakvu priliku.

Četvrti prizor: Hremet, Mizida, Davo

HREMET: Spremio sam sve što treba za kćerkinu udaju i došao im reći da pošalju po nju. (Spazi dijete) Što je ovo? Dijete, bogami! (Mizidi) Ti ženo, ti si ga ovdje postavila?

MIZIDA (traži pogledom Dava, na stranu): Gdje je sad on?

HREMET: Ništa mi ne odgovaraš?

MIZIDA (na stranu): Nema aa ničadje! Joj, sirota ja! Onaj me stvor ostavio i otišao!

DAVO (u dolasku, glasno): Za ljubav božju, kakva gužva na trgu! Koliko li se tamo ljudi prepire! A onda - i cijene su visoke! (Na stranu) Ne znam što bih još mogao reći.

MIZIDA (tiho Davu): Molim te k'o boga, zašto si me samu...

DAVO (pravi se da je ne čuje, glasno): Hej, što je sad ovo? Otkud ovo dijete? Tko ga je ovamo donio?

MIZIDA: Jesi li ti pri sebi kad me to pitaš?

DAVO (pravi se da još uvijek ne vidi Hremeta): A koga da pitam kad nikog drugoga ne vidim?

HREMET (gleda dijete, na stranu): Tko zna odakle je?

DAVO: Hoćeš li mi reći što te pitam?(Gura je).

MIZIDA: Jao!

DAVO (tiho): Pridi amo - desno od mene!

MIZIDA: Jesi li poludio? Zar nisi sam...?

DAVO (tiho): Ako kažeš jednu jedinu riječ osim onog što te pitam, jao tebi! (Glasno) Nešto mi slabo govoriš? Odakle je? Reci jasno i glasno!

MIZIDA (bojažljivo): Iz naše kuće.

DAVO: Aha! (Ironično) Čudna mi čuda ako jedna hetera napravi kakav bezobrazluk!

HREMET (na stranu): Koliko vidim, ovo je služavka one s Andra!

DAVO: Zar vam se čini da je nama tako lako podvaliti?

HREMET (na stranu): Došao sam u pravi čas.

DAVO: Hajde, brzo, digni to dijete ispred vrata! (Tiho) Čekaj! Da se nisi slučajno maknula!

79 MIZIDA: Bogovi ti sjeme zatrli, kako me jednu plašiš!

DAVO: Govorim li ja tebi ili ne?
MIZIDA (potpuno očajno): Što hoćeš?
DAVO: Još uvijek pitaš? Hajde, brzo: čije si to dijete tu ostavila? Kaži mi!
MIZIDA: Ti ne znaš?
DAVO: Pusti ti što ja znam! Odgovori što te pitam!
MIZIDA: Vašeg gospodara.
DAVO: Kojeg našeg?
MIZIDA: Pamfila.
HREMET: Ha?
DAVO: Što? Pamfila?¹²
MIZIDA: Pa zar nije?
HREMET (na stranu): Imao sam ja razloga da se protivim tome braku!
DAVO: Tu drskost treba kazniti.
MIZIDA: Zašto višeš?
DAVO: A ja sam sinoć vidio kako ga donose k vama!
MIZIDA: Bezobraznog li stvora!
DAVO: Istina je! Kantari se od toga naduo ogrtač!
MIZIDA: Zahvalna sam bogovima što je pri porođaju bilo prisutno nekoliko slobodnih građanki!¹³
DAVO: Ne zna tvoja gospodarica kakav je čovjek taj zboa kojeg je sve ovo započela: "Ako Hremet vidi dijete ostavljeno pred kućom, neće dati svoju kćer!" Bogami, to prije će je dati!
HREMET (na stranu): E, neće, bogami!
DAVO: Sad znaj: ako ne digneš to dijete, odvaljat ću ga nasred ceste, a onda ću tebe izvaljati u blatu!
MIZIDA: Čovječe dragi, pa ti nisi pri zdravoj!
DAVO: Jedna laž vuče drugu za sobom. Sad već čujem da se šuška kako je ona atička građanka.
HREMET (na stranu): A?
DAVO: "Zakon će ga prisiliti da je uzme za ženu!"
HREMET (na stranu): Zamalo pa da ne znajući upadnem u šalji-vu gužvu!
DAVO (čuo je nešto): Tko to tu govori? O, Hremete! Dolaziš u pravi čas. Slušaj...
HREMET: Sve sam već čuo.
DAVO: Sve to sad...?
HREMET: Velim ti, čuo sam sve od početka.
DAVO: Čuo si, molim te k'o boga? Ha, kakva svinjarija? (Pokazuje na Mizidu) Ovu bi trebalo pograbiti i raspeti na križ! (Mizidi, pokazujući na Hremeta) To je on! Nemoj misliti da

varaš samo Dava!

MIZIDA: Sirota ja! (Hremetu) Dragi stari gospodine, ozbiljno, ništa nisam lagala.

HREMET: Sve znam. Simon je kod kuće?

DAVO: Jest. (Hremet odlazi).

MIZIDA (Davu koji joj se približio): Ne dodiruj me, lupežu! Pazi samo, sve ću ovo Glikeriji...

DAVO: Joj, ludo, zar ne znaš što smo napravili?

MIZIDA: Kako bih znala?

DAVO (pokazuje prema Simonovoj kući kamo je otišao Hremet): To je tast. Nismo mogli drukčije izvesti da sazna to što smo htjeli.

MIZIDA: Mogao si mi unaprijed reći.

DAVO: Zar misliš da je mala razlika ako sve govoriš prirodno, onako kako ti dođe, ili namješteno?

Peti prizor: Kriton, Mizida, Dava

KRITON: Rekli su mi da je u ovoj ulici stanovala Hrizida. Hrizida koja je više željela da ovdje na nepošten način stekne blago nego da u domovini živi pošteno i u siromaštvu! Poslije njene smrti po zakonu njen imetak pripao je meni. (Vidi Mizidu i Dava) Vidim neke ljude; mogao bih njih pitati. Dobar dan!

MIZIDA: Molim te k'o boža, koga ja to vidim? Je li to Kriton, bratić Hrizidin? Jest, on je!

KRITON: Zdravo, Mizido!

MIZIDA: Zdravo, Kritone!

KRITON: I Hrizida, veliš...? Hm!

MIZIDA: Zaista, bacila nas je u veliku žalost.

KRITON: A vi? Kako se vi ovdje snalazite? Dobro?

MIZIDA: Mi? Tako, tako! Kako možemo, što narod kaže, kad ne može biti kako hoćemo!

KRITON: A Glikerija? Je li pronašla ovdje svoje roditelje?

MIZIDA: Kamo sreće da jest!

KRITON: Zar još nije? Nisam baš došao u zgodan čas. Zbilja, da sam to znao, nikad ne bih amo nogom kročio! Uvijek se aovorilo i vjerovalo da je ona Hrizidina sestra. Naslijedila je njen imetak. A kako će mi biti lagano i korisno da se kao stranac parničim - to mi govori tuđe iskustvo. Povrh svega, vjerujem da već ima nekog prijatelja i zaštitnika. Već je bila poodrasla kad je krenula ovamo. Svi će vikati da sam lopov, da kao prosjak jurim za tuđim nasljedstvom. Ne bih rado da je ostavim bez igdje ičega.

MIZIDA: Kakav divan gost! Zbilja, Kritone, još uvijek si onaj stari!

81 KRITON: Odvedi me do nje, kad sam već došao da je vidim!

MIZIDA: Kako da ne! (Odlaze).

DAVO: Idem za njima; ne bih htio da me stari sada vidi!

PETI ČIN

Prvi prizor: Hremet, Simon

HREMET: Dovoljno, dovoljno sam ti, Simone, dao dokaza svojea prijateljstva! Dovoljno sam se izlagao opasnosti! Prestani me već jednom moliti! Skoro sam život svoje kćerke stavio na kocku u nastojanju da tebi ugodim!

SIMON: Hremete, baš sada te najviše tražim i molim da mi to dobročinstvo što si ga riječima dao i djelom potvrdiš!

HREMET (ljutito): Pogledaj kako si ti bezobziran u svojem nastojanju! Ne misliš o tome ima li granica nečija dobroćudnost niti što je to što od mene tražiš – samo da postigneš to što od mene tražiš! Jer, da misliš o tome, već bi me prestao obasipati uvredljivim zahtjevima.

SIMON: Kakvim to?

HREMET: Još pitaš! Natjerao si me da momku zaokupljenu drucom vezom, koji se arozi ženidbe, dam kćerku za ženu, u brak nesiguran i pun razmirica, e ne bih li uz njenu muku i bol izliječio tvojeg sina! Dobio si, bio sam za to dok su prilike dozvoljavale. Sad, dozvolit ćeš, više ne dozvoljavaju! Vele da je ona odavle, punopravna građanka; rodilo se dijete; pusti nas na miru!

SIMON: Zaklinjem te bogovima, nemoj vjerovati onima kojima je najviše stalo da moj sin ispadne što gori! Sve su to smislili i izveli da spriječe ženidbu. Prestat će čim im nestane taj razlog zbog kojeg sve ovo rade.

HREMET: U krivu si! Sâm sam vidio Dava gdje se svađa sa sluškinjom.

SIMON: Znam!

HREMET: I to bez skrivanja jer nijedno od njih nije znalo da sam prisutan.

SIMON: Vjerujem ti; i Davo mi je već prije najavio da će one to napraviti. Htio sam ti to danas cijelo vrijeme reći – ne znam kako sam zaboravio.

Druzi prizor: Davo, Hremet, Simon, Dromon

DAVO (izlazi iz Glikerijine kuće; govori unutra): Hoću da se sad smirite!

HREMET (Simonu): Eto ti Dava!

SIMON: Odakle dolazi?

DAVO: Mojom zaslugom i zaslugom onoga došljaka...

SIMON (Hremetu, na stranu): Kakvo je sad ovo zlo?

DAVO: Nikad nisam vidio prikladnijeg čovjeka, ni prikladnijeg dolaska, ni prikladnijeg vremena!

SIMON (Hremetu, na stranu): Lupež! Koga on to hvali?

DAVO: Sad je sve na sigurnom!

SIMON (za sebe): Što ja čekam da ga upitam?

DAVO (opazi ga): Gospodar! Što ću sad?

SIMON: Zdravo, dobričino!

DAVO: Oh, Simone! O, naš dragi Hremet! Sve je već spremno unutra!

SIMON (ironično): Dobro si to obavio!

DAVO: Kad budeš htio, pozovi djevojku.

SIMON: Izvršno! (Ironično) Ona nam još jedina nedostaje. (Pokazuje na Glikerijinu kuću) Hoćeš li mi još reći što si tamo radio?

DAVO: Ja?

SIMON: Da.

DAVO: Ja?

SIMON: Da, ti!

DAVO: Ušao sam malo prije unutra...

SIMON: Ne pitam te kad si ušao!

DAVO: ... zajedno s tvojim sinom.

SIMON: Zar je Pamfil unutra? (Na stranu) Raspinju me bijednika! (Glasno) Zar nisi ti, huljo, rekao da su se posvadili?

DAVO: Pa i jesu.

SIMON: Zašto je onda kod nje?

HREMET: A što misliš? Prepire se s njom.

DAVO: Ne, Hremete! Čut ćeš sad od mene žalosnu stvar koja se dogodila. Došao je malo prije neki starac (pokazuje na Glikerijinu kuću) - eno ga tamo kod njih - drzak i prepreden. Dok mu aledaš u lice, izgleda svakog poštovanja vrijedan; dostojanstvena, ozbiljna izgleda, kad govori pošten.

SIMON: Kakve nam sad vijesti nosiš?¹⁴

DAVO: Ja ništa - osim onoga što sam čuo da je on rekao.

SIMON: No dobro, što kaže?

DAVO: Da zna kako je Glikerijska slobodna atička gradanka...

SIMON: A? (Viče prema kući) Dromone! Dromone!

DAVO: Što je?

SIMON: Dromone!

DAVO: Slušaj...

SIMON: Ako još jednu riječ... (Opet viče) Dromone!

DAVO: Slušaj, molim te k'o boga!

DROMON: Što hoćeš?

83 SIMON: Uхвати ga oko pasa i odvući unutra što brže možeš!

DROMON: Koga?

SIMON: Dava!

DROMON: Zašto?

SIMON: Jer mi se sviđa tako! Odvuci ga, velim ti!

DAVO: Što sam napravio?

SIMON: Odvuci ga!

DAVO: Ubij me, ako pronađeš da sam ti išta lagao!

SIMON: Ništa neću da čujem!

DROMON (Davu): Malo ću te protresti!

DAVO (Simonu): Iako je to istina?

SIMON: Iako je to istina! (Dromonu) Pazi da bude vezan i dobro čuvan! I - čuješ li? Sveži mu sve četiri zajedno! (Davu) Bez brige, pokazat ću ja tebi danas, ako ostanem živ, koliko je opasno varati aospodara, a onom ću drugom pokazati koliko je opasno varati oca!

HREMET: Nemoj biti toliko bijesan!

SIMON (očajno): O Hremete, zar je to ljubav sina prema ocu? Zar me ne žališ? Da sam se toliko trudio radi takva sina! (Viče prema Glikerijinoj kući) Hajde, Pamfile! Izadi! Pamfile! Nije li te stid?

Treći prizor: Pamfil, Simon, Hremet

PAMFIL (izlazeći): Tko me treba? (Na stranu) Otac! Gotov sam!

SIMON: Što veliš, ti najveći...

HREMET: Pređi radije na stvar i nemoj ga psovati!

SIMON: Kao da njemu čovjek može još nešto gore reći! Reci, hajde: Glikerija je slobodna građanka?

PAMFIL: Tako vele.

SIMON (oponaša ga): "Take vele"! Beskrajne li drskosti! (Hremetu) Zar on misli što govori? Zar ga je stid što je napravio? Pogledaj ga! Pokazuje li boja njezova lica kakav trag srama? Toliko je neobuzdan da je želi mimo običaja i zakona svojih sugrađana i protiv volje svoje oca uzeti za ženu - na svoju najveću sramotu!

PAMFIL: Joj meni bijednom!

SIMON: Ha? Tek sad si to konačno shvatio, Pamfile? Morao si to slobodno reći još onda, onda - onog istog dana kad si utuvio u glavu da se pošto-poto moraš domoći onoga što želiš! Uostalom, što ja... Zašto da se time mučim? Zašto da se grizem? Zašto da se pod stare dana brinem zbog njezove ludosti? Da ja trpim kaznu za njezove grijehove? Nek' je ima! Nek' ide s milim bogom! Neka živi s njom!

PAMFIL: Oče moj dragi!

SIMON: Kakav: "Oče moj dragi! "? Kao da tebi trebam ja, otac! Kuću, ženu, djecu pronašao si protiv očeve volje; doveo ljude

da potvrde kako je ona slobodna građanka. Pobjeda je tvoja!

PAMFIL: Oče, mogu li samo kratko...?

SIMON: Što ćeš mi reći?

HREMET: Ipak ga poslušaj, Simone!

SIMON: Da ga poslušam? Što da ga poslušam, Hremete?

HREMET: Neka kaže konačno!

SIMON: Hajde, dozvoljavam mu, neka kaže!

PAMFIL: Priznajem da volim tu djevojku. Ako je to grijeh, onda priznajem i njega. Prepuštam se tebi, oče! Naređuj, natovari na mene što god hoćeš! Hoćeš da se ženim? Hoćeš da je ostavim? Podnijet ću i to kako budem mogao. Samo, k'o boga te molim, nemoj misliti da sam (pokazuje prema Glikerijskoj kući) ovoga starca ovdje ja naručio! Dozvoli mi da se opravdam i da ga dovedem ovamo!

SIMON: Da ga dovedeš ovamo?

PAMFIL: Dopusti mi to, oče!

HREMET: Ne traži ništa loše: dopusti mu!

PAMFIL: Molim te, dozvoli mi!

SIMON: U redu! (Pamfil odlazi po Kritona) Sve bih mogao podnijeti, Hremete, samo da se uvjerim kako me ne vara!

HREMET: Otac i veliki grijeh treba kažnjavati malom kaznom.

Četvrti prizor: Kriton, Hremet, Simon, Pamfil

KRITON (izlazeći iz kuće, Pamfilu): Prestani me moliti! Bilo koji od ovih razloga tjera me da to napravim: prvo, jer se radi o tebi; drugo, jer je to istina i, treće, jer Glikeriji želim samo dobro.

HREMET: Je li to Kriton s Andra? (Gleda pomno) Naravno, on je!

KRITON: Zdravo, Hremete!

HREMET: Otkud ti u Atenu? Nije tvoj običaj...

KRITON: Dogodilo se. Nego, ovo je Simon?

HREMET: Da.

KRITON: Simone...

SIMON: Mene tražiš? Ej, ti veliš da je Glikerijska slobodna građanka?

KRITON: Ti tvrdiš da nije?

SIMON (ironično): Dobro si se spremio prije nego što si ovamo došao?

KRITON: Spremio za što?

SIMON: Još pitaš? Misliš da ćeš to nekažnjeno raditi? Ti ćeš ovdje momke, neiskusne, pristojno odgojene nagovarati na prijevaru? Namamljivati ih zadajući im brige i dajući im obećanje?

KRITON: Jesi li ti pri sebi?

SIMON: Iz veza s heterama zidati brakove?

PAMFIL (na stranu): Gotov sam: strah me hoće li mu se Kriton moći oprijeti!

HREMET: Simone, da ga bolje poznaješ, ne bi tako mislio! To je pošten čovjek.

SIMON: On da je pošten čovjek? Tako je slučajno zgodno ispalo da je došao baš danas, na dan svadbe, a prije nikad. Zbilja, Hremete, čovjek mu mora vjerovati!

PAMFIL (na stranu, pokazuje glavom u pravcu Kritona): Da me nije strah oca, znao bih što ga moram opomenuti!

SIMON: Varalico!

KRITON: Ha?

HREMET (pomirbeno): Takav je on, Kritone! Pusti ga!

KRITON: Neka pripazi kakav je! Ako mi nastavi govoriti sve što mu na pamet padne, čut će nešto što mu neće lako pasti! Što se sve to mene tiče i zašto da mene brine? (Simonu) To je tvoja nesreća, ti treba da je strpljivo podnosiš! A je li istina ili laž ono što si čuo od mene, to se začas može saznati. Prije dugo vremena neki je Atičanin, kad mu se razbila lađa, bio izbačen na Andar i zajedno s njim jedna djevojčica - ta o kojoj je riječ. On se, bez ikdje ičega, slučajno prvo obratio Hrizidinu ocu.

SIMON: Počeo je pričati priče!

HREMET (Simonu): Pusti ga!

KRITON (Hremetu): On zbilja misli smetati?

HREMET (Kritonu): Pričaj dalje!

KRITON: Onda... Taj koji ga je primio u kuću bio je moj rođak. Sam mi je tamo za sebe rekao da je rodom iz Atike. I umro je tamo, kod mojeg rođaka.

HREMET (nestrpljivo): Zvao se?

KRITON (zatečen, ne može se odmah sjetiti): Otkud tako naglo kako se zvao? (Mrmlja) Fanija?! Hm! (Na stranu, očajno) Gotov sam! (Glasno) Ali boga mi moša, mislim da se zvao Fanija! Znam sigurno samo to da je govorio kako je iz Ramnunta.

HREMET: O blagi bože!

KRITON: Hremete, to isto su i mnogi drugi na Andru čuli!

HREMET: Da je barem to čemu se nadam! Nešto, reci mi, a što s njom? Je li govorio da je njezova?

KRITON: Ne.

HREMET: Nešto čija?

KRITON: Bratova kći.

HREMET (oduševljeno): **Moja** je, sigurno!

KRITON (u čuđenju): Što kažeš?

SIMON (Hremetu, u čuđenju): Što ti kažeš?

PAMFIL (na stranu): Pamfile, načuli uši!

SIMON (Hremetu): Kako znaš?

HREMET: Taj je Fanija bio moj brat!

SIMON: Poznavao sam ga, znao sam ga dobro!

HREMET: Bježao je odavde od rata i krenuo za mnom u Aziju. Bilo ga je strah da je ostavi ovdje. I sad prvi put čujem što mu se dogodilo.

PAMFIL: Jedva sam pri sebi; tako sam smeten i od straha i od nade i od veselja zboa te čudesne, tolike, tako nenadane sreće!

SIMON: Baš mi je od srca drago da si je pronašao!

PAMFIL: Vjerujem ti, oče.

HREMET: Ali ostala je još jedna sumnja koja me muči.

PAMFIL (za sebe): I nek te muči! Ti i tvoja sumnjičavost, nenasni stvore! Tražiš dlaku u jajetu!

KRITON: Što to?

HREMET: Ime mi se ne slaže.

KRITON: Imala je drugo dok je bila mala.

HREMET: Koje, Kritone? Sjećaš li se?

KRITON: Baš mislim...

PAMFIL (na stranu): Zar ću dozvoliti da se njegova zaboravljivost ispriječi na put mojem zadovoljstvu, a mogu sam sebi pomoći? (Glasno) Hej, Hremete: ime koje tražiš je "Pasibula"!

HREMET: To je ona!

KRITON: Ona je!

PAMFIL: Tisućput sam čuo od nje same.

SIMON: Hremete, vjerujem da i ti vjeruješ kako se tome svi veselimo.

HREMET: Pomogli mi svi bogovi - vjerujem!

PAMFIL: Što je ostalo, oče...

SIMON: Već su me prije sami događaji natjerali da se ne ljutim.

PAMFIL: Kakav krasan otac! (Hremetu) Što se tiče žene: tako kako sam je već imao - Hremet ne mijenja ništa?

HREMET: Sve je u najboljem redu - osim ako tvoj otac ne kaže drukčije.

PAMFIL: Da, naravno, otac...

SIMON: Ma jasno.

HREMET: Miraz je, Pamfile, deset talenata.

PAMFIL: Slažem se.

HREMET: Idem brzo do kćerke. Hajd' sa mnom, Kritone! Ne vjerujem da bi me poznala.

SIMON: Zašto ne zapovjediš da je dovedu ovamo do nas?

87 PAMFIL: Pravo kažeš. Prepustit ću taj posao Davu.

SIMON: To nije moguće.

PAMFIL: Zašto?

SIMON: Jer ima drugi posao koji ga više zaokuplja, značajniji.

PAMFIL: Kakav to?

SIMON: Svezan je.

PAMFIL: Oče, ako je svezan, nije dobro!

SIMON: Ne znam; rekao sam da ga dobro svežu!¹⁵

PAMFIL: Naredi da ga odvežu, molim te!

SIMON: Hajd', nek' bude!

PAMFIL: I požuri!

SIMON: Već idem. (Odlazi).

PAMFIL: Kakav sjajan, sretan dan!

Peti prizor: Harin, Pamfil

HARIN: Dođoh vidjeti što radi Pamfil. (Ugleda ga) A, evo ga!

PAMFIL (ne opaža Harina): Možda netko misli kako ja mislim da ovo sve nije istina – ali meni se sada ovakva istina sviđa! Vjerujem da su bogovi vječni zato što njihova zadovoljstva stalno traju. I ja ću postati besmrtno ako mi se kakva nevolja ne uplete u ovo veselje. Ali koja bih sada najviše volio sresti da mu sve ovo ispričam?

HARIN (na stranu): Otkud to veselje?

PAMFIL (vidi Dava gdje dolazi): Vidim Dava! Nikog ne bih sreo radije nego njega: znam da će se on jedini od srca veseliti mojem veselju.

Šesti prizor: Pamfil, Harin, Davo

DAVO (osvrće se): Gdje je tu sad Pamfil?

PAMFIL: Davo!

DAVO: Tko je to?

PAMFIL: Ja sam!

DAVO: O, Pamfile!

PAMFIL: Ne znaš što mi se dogodilo!

DAVO: To je točno, ali zato znam što se meni dogodilo!

PAMFIL: To znam i ja.

DAVO: Kako je to obično s ljudima, prije si ti saznao o zlu koje je mene zadesilo nego što sam je saznao o tvojoj sreći.

PAMFIL: Moja je Glikerijska pronašla svoje roditelje!

DAVO: Izvrsno!

HARIN (na stranu): Ha?

PAMFIL: Njezin je otac naš najbolji prijatelj!

DAVO: Tko to?

PAMFIL: Hremet!

DAVO: Dobre vijesti!

PAMFIL: Nema nikakve zapreke da se njome oženim.

HARIN (na stranu): Zar on sanja o onom što je budan zaželio?

PAMFIL: A što se tiče djeteta, Davo...

DAVO: Pusti to! (Publici) Bogovi su svu svoju ljubav na njega prenijeli!

HARIN (na stranu): Spašen sam ako je sve to istina. Porazgovarat ću s njima.

PAMFIL (ču je aa): Tko je to? Harine! Dolaziš u pravi čas!

HARIN: Čestitam!

PAMFIL: Čuo si?

HARIN: Sve! Daj, sjeti se u svojoj sreći i na mene! Pridobio si Hremeta za sebe. Siguran sam da će ti učiniti sve što hoćeš.

PAMFIL: Mislim na to. Previše mi je dugo čekati ovdje dok ne izađe. Hajde ovuda za mnom. Unutra je kod Glikeriije. Ti, Davo, hajde brzo kući; pozovi ljude da je dovedu. Što stojiš? Što čekaš? (Pamfil i Harin odlaze).

DAVO: Idem. (Publici) Nemojte čekati da iziđu napolje: unutra će se obaviti zaruke. Unutra će se obaviti i ako je nešto drugo ostalo.

PJEVAČ: Plješčite!

DRUGI, NEAUTENTIČNI ZAVRŠETAK¹⁶

PAMFIL: Tebe sam čekao. Htio sam s tobom porazgovoriti o nečemu što se tebe tiče. Potrudio sam se da ne kažeš kako sam zaboravio tvoju drugu kćer. Mislim da sam našao nekoga koji će biti tebi dostojan zet, a njoj dostojan muž.

HARIN (tiho, Davu): Ah, jao meni, Davo, sad su na kocki moja ljubav i moj život!

HREMET: Nije to za mene nova ponuda, Pamfile, samo da sam htio!

HARIN (tiho, Davu): Gotovo je sa mnom, Davo!

DAVO (tiho): Čekaj!

HARIN (tiho): Jao meni!

HREMET: Reći ću ti zašto nisam htio: ne zato što nikako ne bih htio da mi on bude u rodu...

HARIN (vraća mu se nada): Ha?

DAVO (Harinu): Šuti!

HREMET: ...nego sam htio da ono prijateljstvo koje su očevi prenijeli na nas, Simona i mene, mi u još većoj mjeri prenese-mo na našu djecu. Sad, kad su mi sretno prilike dale da udovoljim i jednoj i drugoj kćerci, dajem mu je za ženu!

PAMFIL: Izvrsno!

DAVO (Harinu): Pridi čovjeku i zahvali mu se!

HARIN: Zdravo, Hremete, najmiliji od svih mojih prijatelja! Nije mi manje drago što sam otkrio kakvim si me prije smatrao nego što mi je drago da sam dobio ono što hoću, što od tebe očekujem i od tebe svim srcem tražim!

HREMET: Kamo se god okreneš, vidjet ćeš kako ću ti biti sklon!

PAMFIL: To možeš po meni zaključiti!

HARIN: Bio sam ti stranac, a ipak sam znao kakav si!

PAMFIL: Tako je!

HREMET: Dajem ti svoju kćerku Filumenu i šest talenata za miraz.

Preveo Darko Novaković

Bilješke

¹ Za razliku od ostalih Terencijevih komedija, "Djevojka s Andra" nema u rukopisima uvodnu didaskaliju. Ovo je prijevod rekonstrukcije koju donosi Marouzeau prema Donatu, 36,3 W.

² Igre u čast Velike Majke Božova. Održavale su se svake godine od 4. do 10. travnja.

- 3 Tj. 166. a .pr .n .e .
- 4 Gramatičar iz II stoljeća naše ere . Od njega su sačuvani sažeci u stihu uz pojedina pjevanja "Eneide" i uz Terencijeve komedije .
- 5 Aluzija na Luscija Lanuvina (Lavinija?) o kojemu ne znamo ništa, osim ono što o njemu govori Terencije .
- 6 Gnej Nevije (270? - 201 ?), pisac velikog broja komedija i tragedija s arčkom tematikom; Enije (239-169), proslavio se epom "Annales", pisao prema grčkim uzorima tragedije i, u manjoj mjeri, komedije .
- 7 Edip je, prema mitu, riješio Sfinginu zagonetku .
- 8 Junona kao zaštitnica rođilja .
- 9 Tako Marouzeau; KLS ima: "PAMFIL: Bravo! Znam kako se trudiš!"
- 10 Tako Spengel . KLS i Marouzeau imaju: "DAVO: Dobro, doći ću . HARIN: Ako bude nešto . . . bit ću kod kuće ."
- 11 Radi se o oltaru tzv. Ulična Apolona (Ἀπόλλων Ἀγυαῖος; ἀγυαῖος = ulica). Takav se oltar češće nalazio na sceni; cf. Plaut, Merc . 678. (ed. Lindsay): Apollo, quaeso te ut des pacem propitius . . .
- 12 Tako Fleckeisen . Rukopisi, KLS i Marouzeau imaju: "DAVO: Ha! Što? Pamfila?"
- 13 Svjedočanstva robova nisu imala pravne vrijednosti .
- 14 Tako Marouzeau . KLS ima: "SIMON: Kakve nam sad vijesti nosi?" To je može shvatiti dvojako: 1) Simon pokazuje na Dava i pita Hremeta; 2) Simon govori za sebe, ali ga Davo ipak čuje, kako se to može zaključiti iz njegovog odgovora .
- 15 Igra riječima zbog dvojakog značenja "recte"; Pamfil kaže kako nije pravedno (recte) to što je Davo svezan, a Simon se pretvara da je razumio kako Davo nije dobro (recte) svezan .
- 16 Ovaj se završetak još u antici odricao Terenciju . Prema Donatu, Terencijevu komentatoru iz 4 .st.n.e., počinjao je iza stiha 978: "Unutra je kod Glikerije . . ."; prema Eugrafiju (6 .st.n.e.), iza stiha 976: "Pridobio si Hremeta za sebe . . ." . Ni jedno ni drugo nije naročito sretno jer početak: "Tebe sam čekao . . ." pretpostavlja da se Hremet nalazi na pozornici; isto tako, Dava prema stihu 978. više ne bi smjelo biti na sceni . Stoga izdavači obično uklanjaju taj nesklad umetanjem jedne kratke rečenice, npr.: "Unutra je kod Glikerije . Ali evo upravo izlazi . Tebe sam čekao . . ." (Umpfenbach), ili: "Mislim na to: Upravo kako sam htio, starac u zgodan čas izlazi napolje . Tebe sam čekao . ." (Ritschl) . Povrh svega, tekst je na nekim mjestima upravo beznadno iskvaren, tako da prijevod može dati samo približan smisao . Stihovi 15-20 prevedeni su prema Marouzeauovu tekstu .